

și fost, dar, în economia volumului, un cititor atent și avizat poate remarca abordări pe cât de corecte, pe atât de curajoase. Mulți istorici români se mai raportează la regimul carlist cu nepotrivita denumire de „regim autoritar”.

În realitate, un regim în care puterea este concentrată în mâinile regelui, în care se practică un deșănțat cult al personalității, în care există un partid unic, în care forța militară este preeminentă, iar statul dispune de cetățeni după bunul său plac, este, fără doar și poate, un regim dictatorial. Relieful modul subtil a acestei realități este unul dintre marile merite ale volumului semnat de doamna Diana-Mihaela Păunoiu.

În lumina celor mai sus arătate, salut cu deosebită căldură apariția unui volum de istorie autentică. „Rezidența regală a Ținutului Olt” este una dintre acele lecturi, care, la final, îți lasă senzația că nu ai înțeles tot ceea ce era de înțeles, iar o nouă lectură este pe cât de necesară, pe atât de plăcută și folositoare. Temeinicia lucrului bine făcut obligă la două sau trei lecturări. După cum ne indică și autoarea: „...regimul carlist a fost un experiment din care s-au născut numeroase precedente periculoase pentru generațiile posterioare” (p. 269).

Florin Gh. GHETĂU

Mihai Popa, *Filosofia istoriei la Gheorghe Brătianu. Devenire și sinteză istorică*, București, Editura Academiei, 2012, 299 p.

Gheorghe Brătianu a făcut subiectul unor cercetări diverse după 1989, puse în valoare de către diferite instituții (amintim doar coloeviul aniversar din 1998, organizat de Academia Română) sau de specialiști care au putut consulta arhiva CNSAS (Cristian Vasile, Claudiu Secașiu și, în special, Aurel Pentelescu, Liviu Țăranu). Interesul istoricilor s-a îndreptat, firește, până la urmă, spre recuperarea acelor aspecte biografice mai puțin cunoscute (ultimii șase ani, perioada domiciliului sau cei ai detenției comuniste, sfârșitul său la închisoarea de la Sighet). Aparținând unei familii cu un renume sonor în istoria modernă a României, personalitate științifică, apreciată și recunoscută la nivel național și internațional, inițiator al unui partid politic de centru-dreapta încă insuficient studiat, el nu putea fi decât una dintre țintele perfecte ale regimului comunist, imediat după instalarea acestuia la putere.

Cu excepția lui Radu Mârza, puțini au revenit asupra cercetării operei sale. Departe de a fi comparată cantitativ cu cea a fostului său profesor, N. Iorga, ea este însă superioară calitativ și dă măsura poate celei mai bune generații de istorici români: orientată european, atentă la demersul comparativ și la exercițiul critic autentic, analitică și sintetică deopotrivă.

Cartea lui Mihai Popa este o provocare pentru istorici și nu numai pentru că îi invită să privească altfel studiile și puținele lucrări publicate ale regretatului istoric, ca dovezi inclusiv ale existenței unei anumite viziuni mai largi asupra istoriei, a unei filosofii a ei. Sigur că nu putem vorbi de o concepție bine structurată *à la* Raymond Aron, dar suntem dincolo de o simplă „neliniște metodologică” așa cum o înțelegea Henri-Irénée Marrou care-l face pe istoric să se interogheze permanent asupra raționamentelor sale, asupra limitelor cunoșterii istorice, ale sensului istoriei. Mihai Popa este conștient de toate aceste lucruri.

Autorul are dreptate când afirmă că discursul istoricului român strălucește prin viziune unitară și coerență logică. Și că, afirmă el, ar trebui să ne întrebăm dacă acesta nu prezintă toate elementele unei sinteze metaistorice. Evident, am putea crede că Mihai Popa are în minte, în mod special, sinteza istoricului român dedicată Mării Negre care, pentru cunoscători, trimite imediat la o lucrare similară a unui alt mare istoric francez, Fernand Braudel, consacrată Mediteranei, ambele traduse la Editura Meridiane, înainte de 1990. Dar ea nu este decât materializarea unor reflecții succesive și de durată. Ele au ca punct de plecare perioada studiilor doctorale la Sorbona și o derulare constantă ulterioară, culminând cu o comunicare din 1934 despre sfârșitul Antichității și triumful Orientului, foarte bine primită, precum și cu participarea sa, în 1938, la Congresul internațional de științe istorice de la

Zurich. Aici istoricul român avea să propună un proiect internațional despre *Une nouvelle histoire de l'Europe au Moyen Age* care a stârnit entuziasmul și interesul unor mari istorici ai perioadei: Henri Grégoire, René Grousset sau Arnaldo Momigliano.

Fără a avea pretenția unei demonstrații absolute, Mihai Popa crede că există suficiente indicii, precum ideile și conceptele metodologice vehiculate în cele mai importante lucrări ale istoricului român: *La Mer Noire. Des origines à la conquête ottomane*, *Origines et formation de l'unité roumaine* sau *Sfatul domnesc și Adunarea Stărilor în Principatele Române*, pentru a încerca o incursiune, pornind de la „două concepte fundamentale: devenire și sinteză istorică”.

Contextul perioadei este bine surprins, iar Mihai Popa recunoaște corect problemele care îi afectau inclusiv pe istorici după terminarea primei conflagrații mondiale. Responsabilitatea față de trecut, interesul față de generațiile viitoare, rezultat posibil și al participării directe la război, necesitatea regândirii conceptelor și metodologiilor istoriei au influențat modul în care istoricii români au reluat cercetările asupra trecutului. Abandonarea unui model istorist sau istoricizant era consecința firească a acestui proces în care perspectiva largă, sintetizatoare, deschisă comunicării cu alte discipline înrudite (geografia, economia, sociologia, filosofia), ofereau posibilitatea unei abordări mai profunde, a înțelegerii fenomenelor de circulație, difuzare, schimb, influență, evoluție, integrarea localului/naționalului în internațional, împingerii cunoașterii istorice la un nivel superior. Cercetările începte de Gheorghe Brătianu asupra comerțului genovez și venețian pe malul stâng al Mării Negre, discutarea mutării centrelor comerciale din Mediterana spre Marea Neagră și invers, urmărirea evoluției în durată lungă a acestui proces precum și a consecințelor sale politice, economice, sociale, culturale din Antichitate până spre perioada contemporană, demonstrează un interes constant și convingerea că studiarea unor fenomene istorice nu se poate face decât în raport cu un spațiu bine determinat și o durată lungă, pentru a putea evidenția mecanismele reale care explică permanențele, dar și schimbările. Perspectiva integratoare era deja lansată de Nicolae Iorga și foșii săi elevi și-o asumau ca principiu metodologic. Prin urmare, era firesc ca Gheorghe Brătianu să trateze istoria medievală națională în raport cu cea central-europeană sau a Orientului Apropiat.

Demonstrația pe care Mihai Popa ne-o propune este în egală măsură atentă la rigorile disciplinei, la evaluarea peisajului epistemologic în perioada studiată, la observarea modelelor culturale sau a raporturilor culturale între Orient și Occident, între național și universal, la „dimensiunea istorică a existenței românești” (unde Gheorghe Brătianu este pus alături de Mircea Vulcănescu și Vasile Băncilă).

Reprezentant de seamă al noii școli critice, cu un discurs tehnic, bine articulat, cu o logică precisă, dar cu o narațiune istorică circumscrisă temelor mari, depășind universul local sau național, Gheorghe Brătianu este autorul unei opere care „capătă grandoarea unui edificiu armonios în sens clasic”. O întoarcere la opera sa, o relecturare a textelor istoricului român, poate prilejui încă surprize plăcute, dincolo de recunoașterea calităților unui demers istoric profesionist, valabile și astăzi. Este și invitația pe care ne-o adresează Mihai Popa prin intermediul acestui volum.

Nicolae MIHAI
Academia Română
Institutul de Cercetări Socio-Umane
„C.S. Nicolăescu-Plopșor”